

О.М. Зверяков (Одеський національний
економічний університет, Україна)

МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСНОВИ УПРАВЛІННЯ ФІНАНСОВОЮ СТІЙКІСТЮ БАНКІВСЬКИХ УСТАНОВ

У статті розглянуто основні підходи до визначення поняття «фінансова стійкість». Визначено чинники, що впливають на фінансову стійкість банківських установ, та елементи, які формують методологію управління фінансовою стійкістю банківських установ.

Ключові слова: банківські установи, фінансова стійкість, капітал, активи, стратегічний аналіз, стратегічне планування.

Табл. 1. Рис. 2. Літ. 27.

А.М. Зверяков (Одесский национальный
экономический университет, Украина)

МЕТОДОЛОГИЧЕСКИЕ ОСНОВЫ УПРАВЛЕНИЯ ФИНАНСОВОЙ УСТОЙЧИВОСТЬЮ БАНКОВСКИХ УЧРЕЖДЕНИЙ

В статье рассматриваются основные подходы к определению понятия «финансовая устойчивость». Определены факторы, которые влияют на финансовую устойчивость банковских учреждений, и элементы, которые формируют методологию управления финансовой устойчивостью банковских учреждений.

Ключевые слова: банковские учреждения, финансовая устойчивость, капитал, активы, стратегический анализ, стратегическое планирование.

O.M. Zveryakov (Odesa National Economic University, Ukraine)

METHODOLOGICAL GROUNDS FOR FINANCIAL SUSTAINABILITY MANAGEMENT AT BANK INSTITUTIONS

The article considers the major approaches to defining the notion "financial sustainability". Factors influencing the financial sustainability of bank institutions are determined as well as the elements shaping the methodology of financial sustainability management at bank institutions.

Keywords: bank institutions; financial sustainability; capital; assets; strategic analysis; strategic planning.

Постановка проблеми. В умовах всеохоплюючої економічної глобалізації, коли в різних частинах світу все частіше спалахують банківські, фінансові та валютні кризи, загострюється питання забезпечення стабільного економічного розвитку. Провідну роль у цьому відіграє фінансово стійка банківська система.

Слід зазначити, що в останніх міжнародних документах, які стосуються регулювання та нагляду за фінансовою системою в цілому та банківською зокрема, наголошується на забезпеченні достатнього рівня капітальної бази, ліквідності та фінансової стійкості. Тому обрана тема дослідження є на сьогодні актуальною.

Аналіз останніх публікацій. Дослідженням даної проблематики займалися як зарубіжні, так і російські та вітчизняні науковці. Зокрема аналізу, оцінюванню та шляхам забезпечення фінансової стійкості банків і банківських систем значну увагу приділили такі зарубіжні науковці, як Дж.К. Ван Хорн [1], Е.Дж. Долан [5; 6], Р.Дж. Кемпбелл [5], Р.Л. Міллер [15], П.С. Роуз [20],

Дж.Ф. Сінкі [22], які обґрунтували місце фінансової стійкості у фінансовому менеджменті, її показники та критерії.

Даним аспектам приділили увагу й вітчизняні науковці: так, В.В. Вітлінський [2], В.П. Пантелеев [18], С.П. Халява [18], Н.М. Шелудько [25] – дослідженню теоретичних аспектів і проблем регулювання фінансової стійкості банків; Л.А. Ключко [8], Л.Ю. Петриченко [19], С.А. Святко [21], Є.В. Склеповий [23] – визначенню складових стійкості, розгляду питань аналізу та оцінки фінансової стійкості банку; В.В. Коваленко [9], В.М. Кочетков [11] – обґрунтуванню методологічних та організаційних засад управління фінансовою стійкістю банків.

Аналіз економічної літератури з проблематики визначення фінансової стійкості банку виявив, що у працях різних вчених категорію «стійкість» часто ототожнюють з такою категорією, як «стабільність». Стабільність і стійкість банківської системи є досить близькими поняттями. Але стійкість відображає здатність банку протистояти силі різних чинників, що впливають на нього, тоді як стабільність – це здатність банку до постійного відтворення. Отже, як зазначає В.Я. Вовк [3, 41–42], стабільність – це постійна якісна характеристика, стійкість – це те, що здобувається, змінюється в процесі функціонування.

Нерідко фінансову стійкість ототожнюють з такими економічними поняттями, як надійність, платоспроможність, ліквідність. Так, деякі автори [10, 314] стверджують, що фінансова стійкість банку визначається рівнем його ліквідності та платоспроможності. Дані складові дуже важливі, але для визначення фінансової стійкості банку їх недостатньо.

В.П. Пантелеев і С.П. Халява визначають фінансову стійкість як своєрідне перевищення доходів над витратами [18]. Тобто автори вважають, що фінансова стійкість визначається рівнем прибутку.

Н. Шелудько пропонує таке визначення фінансової стійкості: «Це динамічна інтегральна характеристика спроможності банку як системи трансформування ресурсів і ризиків повноцінно (з максимальною ефективністю та мінімальним ризиком) виконувати свої функції, витримуючи вплив факторів зовнішнього та внутрішнього середовища» [25, 160]. Незрозумілим є ставлення автора до показників визначення фінансової стійкості, тому таке твердження для нас непереконливе. З цієї ж причини непереконливим є твердження О.В. Крухмаль, який розглядає фінансову стійкість як динамічну величину, сутність якої полягає в забезпеченні здатності банку до постійного відтворення, а рівень залежить від внутрішніх та зовнішніх впливів [12].

В.В. Коваленко визначає фінансову стійкість комерційного банку як здатність банку в динамічних умовах ринкового середовища протистояти дії негативних чинників, забезпечувати надійність, збереження і повернення вкладів фізичних і юридичних осіб, захищати інтереси акціонерів і вчасно виконувати власні зобов'язання з метою забезпечення стабільності приросту прибутків від діяльності [9, 97].

К.О. Кушнір стверджує, що фінансова стійкість комерційного банку – це невід'ємна характеристика банку як фінансової установи, яка досягається лише за певних умов, а саме – стабільності зовнішнього середовища [13].

Слід зазначити, що фінансова стійкість банку – це здатність банку функціонувати згідно з його стратегією, цілями та задачами під дією різних зовнішніх і внутрішніх чинників, яка може бути оцінена різними показниками.

Мета дослідження – обґрунтування методологічних основ управління фінансовою стійкістю банківських установ.

Основні результати дослідження. На розвиток банківської системи та її зовнішнього оточення впливають чинники, які порушують стійкість системи. Проблема полягає в тому, щоб створити умови для запобігання нестійкості, яка зазвичай проявляється у банківській системі, та на підставі історичного і сучасного досвіду створити прийнятну альтернативну модель банківської системи, яка спроможна протистояти негативним процесам, що відбуваються у сучасній світовій фінансовій системі. Тому для формування методологічної основи управління фінансовою стійкістю банківськими установами доцільно визначитися із чинниками, що впливають на їхню діяльність.

Ці чинники можна згрупувати за декількома напрямками:

1. Серед дестабілізуючих чинників слід назвати високу вразливість банківської системи і недовіру клієнтів до банківських установ, що підтверджується фактом відтоку депозитних коштів. Ключовими чинниками впливу на стабільність коштів юридичних осіб і домогосподарств на перспективу повинні бути: загальний стан економіки та доступ до кредитних ресурсів, загальний стан банківської системи, а також валютно-курсова політика; динаміка доходів громадян, що значною мірою буде залежати від економічної ситуації в країні; розвиток ситуації на ринках альтернативного інвестування для громадян (фондовий, нерухомості, валютний).

2. До основних чинників, які визначають ризиковість діяльності вітчизняних банків, слід віднести: якість робочих активів, а також зниження ліквідності банківських активів у зв'язку з низьким платоспроможним попитом; низьку довіру клієнтів, нестабільну постійну частину пасивів, які виступають вагомими чинниками, що характеризують схильність банківської системи до ризику ліквідності.

3. Постійно змінюється профіль ризиків, зокрема висока залежність банківської системи від фінансового стану підприємств-позичальників, збільшення обсягів кредитів приватному сектору.

4. Проблема з поверненням зовнішніх запозичень, які активно залучалися банками у попередні роки. Особливо це стосується банків з іноземним капіталом, яких на 1.05.2012 є 53, а їхня частка у статутному капіталі банківської системи України складає 41,4% [17].

5. Низькій рівень капітальної бази банків та якості їхніх ресурсів. На початок 2012 р. регулятивний капітал банківської системи склав 178,5 млрд. грн. (станом на 01.01.2011 – 160,9 млрд. грн.). Балансовий капітал у 2009 р. зменшився на 4,09 млрд. грн., оскільки збільшення статутних фондів (на 36,74 млрд. грн.) значною мірою було нівельовано збитками банківської системи (38,45 млрд. грн. за 2009 р.) та уцінкою фінансових інструментів [17].

6. Внутрішня стійкість банківської установи, яка включає в себе такі параметри: рівень банківського менеджменту, якість банківської стратегії, достатність капіталу, рівень професійної кваліфікації персоналу.

Таким чином, при виборі стратегії управління фінансовою стійкістю банків необхідно враховувати як зовнішні, так і внутрішні чинники.

Слід зазначити, що фінансова стійкість банку досягається завдяки налагодженій системі стратегічного управління фінансовою стійкістю. Так, А.П. Міщенко стверджує, що стратегічне управління являє собою одну з підсистем менеджменту організацій, що виконує велику кількість завдань стосовно стратегічного аналізу, розробки, реалізації і контролю реалізації стратегії організації [16].

М.Б. Шифрін зазначає: «Стратегічне управління – це діяльність, спрямована на досягнення основних цілей і завдань організації, визначених на основі передбачення можливих змін навколишнього середовища й організаційного потенціалу шляхом координації і розподілу ресурсів» [27].

З.С. Шершньова пропонує таке визначення стратегічного управління: «Стратегічне управління – це реалізація концепції, в якій поєднуються цільовий та інтегральний підходи до діяльності підприємства, що дає змогу встановлювати цілі розвитку, порівнювати їх з наявними можливостями (потенціалом) підприємства та приводити їх у відповідність за рахунок розробки та реалізації системи стратегії» [26].

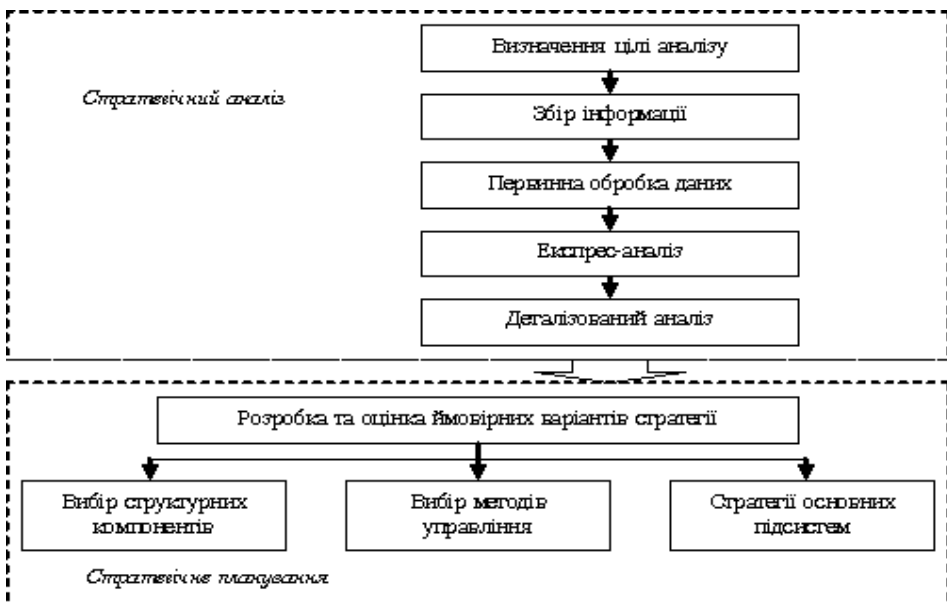

Рис. 1. Процес стратегічного управління фінансовою стійкістю банківських установ, авторська розробка

Якщо систематизувати визначення категорії стратегічного управління щодо характеристики різних аспектів цього процесу, то стратегічне управління можна визначити так:

- процес, який передбачає визначення цілей, розробку стратегій, виділення необхідних ресурсів і підтримку відповідних взаємин із зовнішнім середовищем;

Таблиця 1. Найбільші значення показників прибутковості активів і капіталу банків за 2011 рік*

Назва банку	Прибутковість активів, %	Назва банку	Прибутковість капіталу, %
Банк «З/4»	9,3	Банк «З/4»	85,3
Сітібанк	7,2	Сітібанк	54,9
КІВ «Кредит Агріколь»	4,5	Дельта-банк	45,8
«Рейсінс капітал»	4,4	КІВ «Кредит Агріколь»	34,4
Український професійний банк	3,0	ОТП-банк	17,0
Дельта-банк	2,5	Дочірній банк Сбербанку Росії	15,5
ІНТ-банк	2,5	Український професійний банк	14,2
Кредобанк	2,3	Кредобанк	13,9
Воєукраїнський банк розвитку	2,1	ЕТВ-банк	13,8
Мотор-банк	2,0	ТА Сьюмбанк	13,7
Дочірній банк Сбербанку Росії	1,9	«Рейсінс капітал»	12,3
«Траст-капітал»	1,8	Фольксбанк	11,9
ІНТ Банк Україна	1,7	ІНТ Банк Україна	10,7
ЕТВ-банк	1,7	«Траст-капітал»	10,4
Радіобанк	1,7	Приватбанк	10,0
Комерційний індустріальний банк	1,5	Воєукраїнський банк розвитку	9,2
АСТРА-банк	1,4	Українобанк	9,0
Фольксбанк	1,3	«Глобус»	7,9
ТА Сьюмбанк	1,3	Прокредит-банк	7,8
Східно-промислово-комерційний банк	1,2	Перший український міжнародний банк	7,8
Інвестбанк	1,2	Міжнародний інвестиційний банк	7,7
ОКСІ-банк	1,2	Експрес-банк	6,9
Прайм-банк	1,2	Інвестбанк	6,3
Приватбанк	1,1	Кредит Агріколь-банк	6,2
«Глобус»	1,0	АПЕКС-банк	5,1
Промислово-фінансовий банк	1,0	-	-
Перший український міжнародний банк	1,0	-	-
Кредітвест-банк	1,0	-	-
Експрес-банк	1,0	-	-

* складено за даними [24].

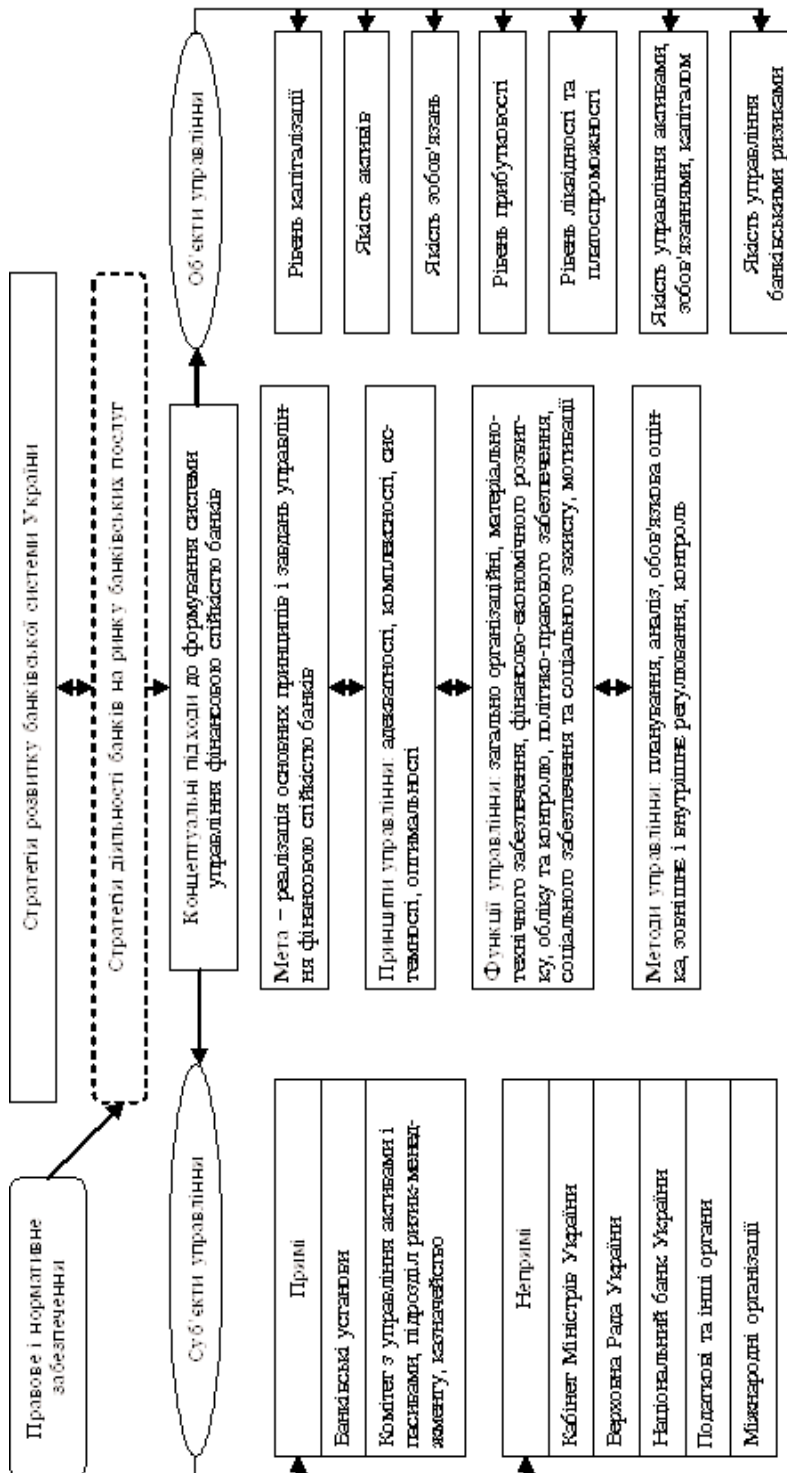

Рис. 2. Основні елементи методології управління фінансовою стійкістю банків, авторська розробка

- теорія, яка складається з чітких принципів, норм і процедур процесів планування, реалізації і контролю виконання стратегії організації;

- складна система поглядів, підходів і напрямків, у яких у різній пропорції поєднуються емпіричні дослідження, теоретичні узагальнення і методологічні принципи вирішення конкретних завдань розвитку організації.

Існує велика кількість моделей стратегічного управління, в яких три ключових етапи є загальними для всіх: стратегічний аналіз, стратегічне планування, стратегічна реалізація. Процес стратегічного управління фінансовою стійкістю банківської системи відображено на рис. 1.

Слід зазначити, що для банківської системи в цілому значення показника прибутку за 2011 р. не є від'ємним і становить 7,7 млрд. грн. Додатковим негативним чинником для подальшого розвитку банківської системи є від'ємний прибуток попередніх років в обсязі 43,8 млрд. грн.

Прибутковість капіталу визначається як відношення поточного прибутку до середньої суми власного капіталу за звітний період. Значення даного показника за 2011 р. для банківської системи в цілому є від'ємним, так само як і прибутковість активів. У табл. 1 наведено банківські установи, що мають найкращі значення показника прибутковості капіталу ($\approx 5\%$ за рік) та прибутковості активів ($\approx 1\%$ за рік).

Методологічною основою управління фінансовою стійкістю банківських установ є: формування інформаційної бази та системи індикаторів стійкості, проведення моніторингу й аналізу, стрес-тесту, вироблення рекомендацій щодо коригування політики розвитку банків з метою посилення їхньої стійкості та запобігання фінансовим кризам (рис. 2).

Висновки та подальші розвідки. Таким чином, розглянуті методологічні основи управління фінансовою стійкістю банків через узгодження управлінських рішень та досягнення певних пропорцій між усіма її елементами забезпечать досягнення стратегічних і тактичних фінансових цілей банків, сприятимуть підвищенню рівня прибутковості, зниженню ризиків, контролю та підтримці ліквідності і платоспроможності на достатньому рівні, що в подальшому позитивно вплине на забезпечення фінансової стійкості банків.

1. Ван Хорн Д., Вахнович Д. Основы финансового менеджмента / Пер. с англ. – 12-е изд. – М.: Вильямс, 2008. – 1232 с.

2. Вітлінський В.В., Наконечний С.І. Ризик у менеджменті. – К.: Борисфен-М, 1996. – 336 с.

3. Вовк В.Я. Забезпечення фінансової стійкості банківської системи в умовах кризи // Науковий вісник: фінанси, банки, інвестиції. – 2011. – №2. – С. 41–44.

4. Головка О.Г. Окремі підходи до розкриття сутності фінансової стабільності банків // Вісник Університету банківської справи Національного банку України. – 2011. – №1. – С. 214–218.

5. Долан Э.Дж., Кэмпбелл К.Д., Кэмпбелл Р.Дж. Деньги, банковское дело и денежно-кредитная политика / Пер. с англ. – М.: Туран, 1996. – 448 с.

6. Долан Э.Дж., Линдсей Д.Е. Микроэкономика / Пер. с англ. – СПб.: Литера плюс, 1996. – 446 с.

7. Квасницька Р.С., Квасницька К.І. Систематизація чинників впливу на фінансову стійкість комерційних банків // intkonf.org.

8. Клюско Л.А. Фінансова стійкість комерційного банку, методи її оцінки та зміцнення: Автореф. дис... канд. екон. наук: 08.04.01 / Науково-дослідний фінансовий інститут при Міністерстві фінансів України. – К.: 2002. – 21 с.

9. Коваленко В.В., Кржумаль О.В. Оцінка фінансової стійкості банківської установи для розробки антикризової стратегії її діяльності // Актуальні проблеми економіки.— 2007.— №12. — С. 95—108.
10. Костриченко В.М., Дивульська Т.В. Забезпечення фінансової стійкості комерційного банку в умовах кризи // Вісник Національного університету водного господарства та природокористування.— 2009.— №3. — С. 310—318.
11. Кочетков В.М. Організація управління фінансовою стійкістю банку в ринкових умовах: Монографія. — К.: Європ. університет, 2003. — 300 с.
12. Кржумаль О.В. Теоретичні підходи до визначення понять стійкості банку та її фінансової складової // dspace.uabs.edu.ua.
13. Кушнір К.О. Поняття стійкості комерційних банків та її динамічні характеристики // Фондовый рынок.— 2008.— №47. — С. 8—13.
14. Максєв І.В. Сутнісна характеристика поняття «фінансова стійкість» та основні її параметри // www.rusnauka.com.
15. Миллер Р.Л., Ван-Хуз Д.Д. Современные деньги и банковское дело / Пер. с англ. — 3-е изд. — М.: ИНФРА-М, 2000. — 856 с.
16. Міщенко А.П. Стратегічне управління: Підручник // pidruchniki.ws.
17. Основні показники діяльності банків України // www.bank.gov.ua.
18. Пантелєєв О., Халєва С. Фінансова стійкість комерційного банку: проблеми регулювання // Банківська справа.— 1996.— №1. — С. 32—35.
19. Петриченко Л.Ю. Аналіз методів оцінювання фінансової стійкості комерційних банків // Финансовая консультация.— 2002.— №1. — С. 75—80.
20. Роуз П. С. Банковский менеджмент / Под ред. И.В. Башнищ, И.Е. Новикова. — М.: Дело, 1997. — Ч. 1. — 744 с.
21. Святко С.А., Миллер Р.І. Аналіз і оцінка фінансової стійкості банку як необхідна умова ефективного банківського менеджменту // Фінанси України.— 2001.— №8. — С. 48—54.
22. Синки Дж.Ф. мл. Управление финансами в коммерческих банках. — М.: Catallaxy, 1994. — 798 с.
23. Склеповий І.Є. Складові стійкості комерційного банку // Фінанси України.— 2002.— №5. — С. 138—143.
24. Фінансова звітність банків України на 01.01.2010 // www.bank.gov.ua.
25. Шелудько Н. До визначення фінансової стійкості комерційного банку // Вісник Національного банку України.— 2000.— №3. — С. 40—44.
26. Шершньова З.Є. Стратегічне управління: Підручник // studentbooks.com.ua.
27. Шифрин М.Б. Концептуальні положення стратегічного менеджменту: Підручник // www.iworld.ru.

Стаття надійшла до редакції 5.06.2012.